

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Bakalářská práce

Mgr. Jiří Slezáček

Hanácká sladovna v Ivanovicích na Hané

Olomouc 2012

vedoucí práce: Mgr. Pavel Krákora

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně, na základě uvedených pramenů a literatury.

Ve Vyškově dne 20. května 2012

Jiří Slezáček

Poděkování:

Za pomoc při psaní této práce děkuji pracovníkům Moravského zemského archivu v Brně, pracovníkům Státního okresního archivu Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna a všem dalším osobám, které přispěly ke vzniku této studie.

OBSAH

ÚVOD	5
1. Vývoj sladovnického průmyslu	8
2. Region Vyškovsko v 19. století a první polovině 20. století	12
2.1 Hospodářský rozvoj.....	12
2.1.1 1. polovina 19. století – 60. léta 19. století	13
2.1.2 60. léta 19. století – 20. léta 20. století.....	15
3. Židovské obyvatelstvo Vyškovska.....	18
3.1 Historie ivanovických židů.....	18
4. Hanácká sladovna v Ivanovicích na Hané	20
4.1 Počátky sladování Gabrielem Milchspeiserem a Eduardem Katscherem ...	21
4.2 Vyškovsko – Ivanovické hanácké sladovny	24
5. Rodina Milchspeiserova.....	27
6. Rodina Katscherova	29
7. Využití tématu v pedagogické praxi	31
7.1 Teoretická struktura vyučovací hodiny	31
7.2 Praktické zpracování tématu pro výuku	34
Závěr	38
Zusammenfassung.....	40
Prameny a literatura	42
I. Prameny	42
a) Archivní	42
b) Tištěné.....	42
c) Tisk.....	44
II. Literatura	44
III. Ostatní	46
a) Muzea.....	46

b) Internet	47
Přílohy	48

ÚVOD

Výroba sladu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku má u nás bohatou tradici. Vedle cukrovarnického průmyslu se sladovnictví stalo dalším z odvětví v druhé polovině 19. století, které přispělo k rozvoji a prosperitě nejen zemědělců. Sladovnický průmysl spolu s cukrovarnickým významně ovlivnil rozvoj dalších průmyslových odvětví, zejména strojírenství. Skutečný rozvoj sladovnického průmyslu nastal až po roce 1850. Bylo to umožněno zejména silnými liberalizačními snahami a potřebami rozvoje průmyslu.

Psaní dějin podniků a zájem o podnikatelstvo je ovlivněno několika faktory. Největší roli sehrává dochovaný aktový materiál. Fondy jsou povětšinou torzovité, neboť od doby svého vzniku prošly celou řadou změn. Největší vliv na rozsah fondů měly mezníky 1939, 1945 a následně vývoj po roce 1948 v Československu. V případě „*Hanácké sladovny v Ivanovicích na Hané*“ jsou to výše zmiňované roky.

Cílem výzkumu je seznámit s dějinami podniku „*Hanácká sladovna v Ivanovicích na Hané*“ na základě studia pramenů z fondu *Hanácká sladovna, a. s., 1876–1948 (1949)* uloženého v Moravském zemském archivu v Brně. Z již výše uvedených důvodů má tento fond omezenou výpovědní hodnotu. Informace jsou doplněny archivními prameny z fondu: *Moravský zemský archiv v Brně, Krajský soud civilní Brno, 1850–1949 (1963)*. Navzdory své neúplnosti a neucelenosti představují důležitý podklad k nepopsané historii „*Hanácké sladovny v Ivanovicích na Hané*“. Ostatní aktový materiál je obsažen ve fondech *Státního okresního archivu Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna*. Jedná se o archivy jednotlivých obcí, ve kterých daná sladovna fungovala, nebo měla pronajaty další sladovny. Bohužel informace jsou velmi neucelené a zřídka kdy se jedná jen o schválení pronájmu či provádění různých oprav.

Je třeba říci pár slov o koncepci studie. První kapitola seznamuje čtenáře s vývojem sladovnictví od poloviny 19. století až do 40. let 20. století. Následující kapitoly jsou věnovány existenci společnosti spolu s osudy jejich židovských majitelů. Nutno zmínit, že zde uváděný název *Hanácká sladovna* je převzatý z pojmenování uloženého fondu v Moravském zemském archivu v Brně. Z toho plyne i časové vymezení studie roky 1872–1948. Důvodem je jednak časové

vymezení fondu a jednak skutečnost, že rokem 1948 přešel závod pod správu národního podniku Českých pivovarů v Praze.

V části věnované pedagogické praxi se zaměříme na využití předložených historických skutečností v hodinách dějepisu, které nám mají sloužit k pochopení historie v obecné rovině a rozšíření znalostí o regionální historii. K dokreslení získaných teoretických vědomostí žáků využijeme metodu exkurze, kde se žáci seznámí přímo s dochovanými historickými reáliemi. Pro zpětnou kontrolu znalostí aplikujeme metodický list, který každý student během exkurze vyplní.

Další směrem, kam by se měl výzkum ubírat, je literatura zabývající se danou problematikou obecně a posléze regionální literatura. Nesmíme opomenout i jednotlivé články v novinách a časopisech. Neméně zajímavým obohacením k dějinám podniků jsou výroční publikace, které částečně shrnují jejich existenci.

Pro snadnější orientaci v problematice sladovnictví se musíme zmínit o literatuře pojednávající o vývoji sladovnictví v českých zemích od poloviny 19. století. Literaturu můžeme rozdělit do třech okruhů. Prvním z nich jsou publikace vydané v období 1918–1938 a druhým je literatura vydaná v letech 1945–1989 v období komunistické nadvlády. Poslední okruh tvoří studie vydané po roce 1989.

V období první Československé republiky se zájem o potravinářský průmysl těšil velkému zájmu. Do této problematiky obecně shrnující jeho vývoj významně přispěl Václav Vilikovský se svými *Dějiny zemědělského průmyslu v Československu*. Publikace zachycuje a popisuje jednotlivá odvětví zemědělství včetně pivovarnictví a sladovnictví až do 20. let 20. století. Shrnuje krize mající vliv na existenci a rozvoj hospodářství včetně vzniku společenstev pro podporu zmiňovaných odvětví. Značnou pozornost věnuje rolnickým problémům, ale vlastnictví továren německým či židovským obyvatelstvem zcela opomíjí. Pravděpodobně se zde projevila autorova agrární příslušnost. I přes to je Vilikovského publikace dodnes v mnohém nepřekonána a slouží jako podklad pro další výzkum. Ve třicátých letech začaly vznikat různá propagační díla k jednotlivým okresům. Nejznámější je edice *Národohospodářské propagace Československa*. Pro Vyškov a jeho region, do kterého Ivanovice spadají, byl vydán svazek XVI, v řadě A v roce 1936.

Po roce 1945, respektive po roce 1948 nabývaly dějiny podniků zcela jiného charakteru. Historie podniku zasahujícího hluboko do 19. století ustoupila do pozadí a značná část předloženého textu byla věnována otázce vzniku a vývoje dělnického hnutí a formování dělnictva v závodě. Majitelé, tedy buržoazie, byli obviňováni ze sociálních a ekonomických problémů svých zaměstnanců. V souvislosti s vývojem sladovnictví a pivovarnictví existují monografie zabývající se industrializací a průmyslovými revolucemi. Nejznámějším autorem píšícím o zmíněné oblasti je Jaroslav Purš.

Třetím okruhem prací se zájmem o sladovnický průmysl jsou knihy vydané po roce 1989. V popředí zájmu se ocitá vrstva podnikatelů a vývoj sladovnického průmyslu je zde využíván jako pozadí historie jednotlivých továren. Vznikají snahy o sestavení souborného přehledu podnikatelů v českých zemích. Pro danou oblast jmenujme např. Milana Myšku. O souborný výklad vývoje jednotlivých odvětví průmyslu v rámci industrializace českých zemí se pokusili Ivan Jakubec a Zdeněk Jindra. V publikaci *Dějiny hospodářství českých zemí* je provedeno shrnutí všech jevů souvisejících s industrializací. Patrně nejzdařilejším pokusem o přehledný vývoj sladovnického průmyslu je kniha Michaela Viktoříka, *Osudy olomouckých sladoven a sladovnických firem v kontextu vývoje sladovnického průmyslu (od 60. let 19. století do roku 1948)*. I když hlavní těžiště publikace je v nastínění osudů jednotlivých sladoven, vývoj samotného sladovnického průmyslu je zde velmi přehledně zpracován.

Co se týče pramenů k dějinám jednotlivých sladoven, jsou to více či méně dochované fondy v okresních či zemských archivech. Většina z nich je zpracována. Největším souborem materiálů k dějinám jednotlivých firem je agenda Moravského zemského archivu v Brně. Možnosti výzkumu se neomezují jen na tyto instituce, ale cenné informace se mnohdy nalézají v muzeích a u kronikářů obcí. Neméně důležitým pramenem k poznání historie podniku je materiál obchodních a živnostenských komor. K dokreslení plastičtějšího obrazu fungování továren nám mohou sloužit různé *Schematismy*, *Compassy* a přehledné publikace jako *Gross-Industrie in Oesterreich*. Je však nutno mít na paměti, že i zde se objevují různá úskalí při výzkumu.¹

---

¹ Např. celkové zkresení skutečného stavu továrny s cílem ji zviditelnit.

1. Vývoj sladovnického průmyslu

Potravinářský průmysl se od poloviny 19. století stal odvětvím, které zaznamenalo vedle textilního největší rozvoj. Zdokonalování výrobních postupů přispělo k rozmachu Předlitavska a podíl sladovnictví v rámci Rakousko-Uherska tak činil 80% produkce (Jakubec, Jindra, 2006, s. 214).

Od nejstarších dob bylo považováno sladovnictví za nedílnou součást pivovarnictví, avšak sladovnictví se stalo samostatnou živností, „*kdežto pivovarnictví bylo dlouho považováno za kuchyňskou přípravu*“ (Vilíkovský, 1936, s. 609). K přípravě sladu se u nás užívá pšenice a ječmene. Až od poloviny 19. století se sladovnictví začalo valnou měrou podílet na industrializaci Habsburské monarchie. Jeho vzestup a nenadálý rozvoj spočíval v ekonomické aktivitě podnikatelů, kteří vyrobený, převážně ječmenný slad nesměřovali k potřebě ve vlastním pivovaru, ale zaměřili se na jeho export. Když v polovině 19. století provedli dva bratři Kubelkové z Těšetic a Dolan pokus s vývozem tzv. *hanáckého sladu*, mělo to nebývalý dopad na vznik *exportního sladovnictví*, z kterého se záhy stal velmi výnosný obchod (Albert, 1970, s. 75).

Nejvíce se rozmach projevil na Moravě, kde se pěstoval pivovarský ječmen nejlepší jakosti. Jelikož se ječmen pěstoval v oblastech, které byly nejen vhodné pro něj, ale i pro cukrovou řepu, docházelo mnohdy k jeho střídání a cukrovarství tak nepřímo podporovalo a rozšiřovalo jeho pěstování. Cukrovarnictví se tedy významně podepsalo na nebývalém rozvoji sladovnictví. Sladovnickému průmyslu se krize postihující cukrovarnictví vyhnuly, neboť již od svého vzestupu od poloviny 19. století bylo zaměřeno na export. Proto začínají vznikat první samostatné sladovny na Moravě: v Brně, Jihlavě, Hodoníně a Bučovicích. V 70. letech se vývoj urychlil a fungovalo zde již 70 sladoven na Moravě, 16 v Čechách a ve Slezsku 3 k roku 1885 (Vilíkovský, 1929, s.15–16). Veškerá produkce sladu byla postupně se ziskem dalších trhů vyvážena do celého světa. Tento slibný vývoj zabrzdila až první světová válka, kdy se otevřely trhy pro konkurenty.

Zemědělství dodává sladovnickému průmyslu ječmen a zpět si z něj bere cenný krmný odpad – *sladový kvěť*². Existence odvětví si vyžaduje existenci spolků, které by hájili zájmy sladovníků. Až do roku 1918 bylo „blaho“ a prospěch těchto malzfabrikantů, jak se jim také říkalo, zaručeno ve „*Verein österreichischer Malzfabrikanten*“, založeném roku 1878 ve Vídni (Viktořík, 2007, s. 32). Většina ze sladovníků pocházela z řad německého, případně židovského obyvatelstva. Ti se nesmazatelně zapsali, obdobně jako němečtí podnikatelé v cukrovarnictví, do jeho rozvoje, případně do rozvoje oblastí, ve kterých působili. V čele tohoto spolku stanul *Gabriel Milchspeiser*. Po své smrti byl vystřídán *Emanuelem Proskowetzem*, předsedou Obchodní a živnostenské komory v Olomouci a majitelem cukrovaru v Kvasicích na Kroměřížsku.³

Silným konkurentem pro české sladovnictví, jehož střediskem se stala Morava (oblast Hané), bylo německé sladovnictví mající od 90. let 19. století vzestupnou tendenci. Jelikož se sladovnictví utvářelo výrazně jako exportní odvětví, reagovalo na požadavky světového trhu velmi citelně (Jakubec, Jindra, 2006, s. 219). Moravští sladovníci byli nuceni hledat nová odbytiště kvalitního hanáckého sladu a otevírali se tak nové trhy v Jižní a Střední Americe či Japonsku. Do přelomu století se vznik nových firem podnikajících v tomto odvětví zcela zastavil a od počátku 20. století měl již klesající tendenci. Pokud vznikly nové podniky, byly od počátku odsouzeny k zániku nebo návratnost kapitálu byla posunuta na delší dobu. Jediným možným východiskem z této situace se jevily investice do inovací továren a snižování výrobních nákladů. Dále expanze německého sladu do zemí dříve ovládaných plně moravskými sladovníky byla zastavována horlivou činností sladovníků z výše zmíněného spolku a především kvalitami hanáckého ječného sladu, kterých německý slad zdaleka nedosahoval. Dá se říci, že *hanácký slad* byl již v dané době světový pojem, na kterém se podařilo upadající exportní sladovnictví částečně zachránit.

Od začátku 20. století až do vypuknutí první světové války mělo sladovnictví klesající tendenci. Prosazení některých „výhod“, jako snížení přepravních nákladů, dotování vývozu sladu či ječmene jen pramálo mohlo obstát proti výhodám nabízejícím se německým sladovníkům. Nelze se proto divit, že na evropských trzích

---

² Nejcennější odpad při zpracování sladu a je vhodný jako krmivo s obsahem minerálních látek pro skot.

³ Zemský archiv v Opavě (dále jen ZA Opava), pobočka Olomouc, Obchodní a živnostenská komora Olomouc (1850–1948) (dále jen OŽK Olomouc), inv. j. 2565, 8482.

začal převažovat německý slad. Domény jako německý, švýcarský, belgický a nizozemský trh byly nenávratně ztraceny. Ranou byla také propuknutí první světová válka, která se nesla víceméně v duchu řízeného hospodářství a tento jev převažoval s výjimkou krátkého konjunkturního období až do konce 2. světové války (Viktořík, 2007, s. 37).

Obdobně jako cukrovarnický průmysl v letech 1914–1918, prošel si i sladovnický průmysl krizí. Vývoz zcela ustal, a tak se majitelé továren snažili o hledání řešení, jak provoz vlastních továren nezastavit úplně. Přidělený slad, byl-li vůbec, nestačil k fungování podniku, a proto majitelé místo výroby sladu začali sušit ve hvozdech zeleninu a ovoce (Viktořík, 2007, s. 39).⁴

Po rozpadu monarchie se české hospodářství potýkalo se značnými zásobovacími problémy. Ječmen byl přednostně využíván k zásobovacím účelům a jen z části uvolňován pro sladovníky. Nejdůležitější snahou českých sladovníků bylo zahájení co nejrychlejšího vývozu českého sladu na zahraniční trhy. Vedle cukru to byla jen tato komodita (ječmenný slad), která by nastartovala exportní činnost a pomohla tak rozvrácenému československému hospodářství.

Rozvoji sladovnickému průmyslu nepomáhal ani přístup státu, který spíše rozvracel tento obor a rozdílné ceny pro české a moravské obchodníky jen přispívaly k rozbrojům mezi sladovníky a československým státem. Většina sladovníků pocházejících z řad německého či židovského obyvatelstva žádala o sjednocení těchto tarifů. Tato neutěšená situace pokračovala v rámci řízeného hospodářství až do roku 1939, kdy tento model přebíral „*nacistický okupant*“. V rámci procesu likvidace tohoto průmyslu došlo k roku 1943 k útlumu či úplnému zastavení továren, a to i takových, které byly pod arizační správou. Mnohé ze sladoven začaly sloužit k uskladnění obilí nebo potravin wehrmachtu.

Po skončení války se většina sladoven nacházela, obdobně jako cukrovary a další, ve zdevastovaném stavu. Do čela podniku byli dosazeni národní správce, kteří měli za cíl uvést továrnu co nejrychleji do provozu. Většina těchto správců pocházela z řad bývalých zaměstnanců. První etapa znárodnování se sladovnám vyhnula, neboť pracovaly s malým množstvím dělníků.

---

⁴ Rozšířený jev – vedle ovoce a zeleniny sušili i např. kávové boby.

Nyní se však vraťme k otázce rolnických sladoven. Tu snad nejvíce zmiňuje Václav Vilikovský ve svých *Dějínách zemědělského průmyslu* a věnuje ji v celé knize značný prostor, avšak na úkor německých a židovských továren. Rolnické pokusy se potýkaly většinou se základním problémem, a tou byla otázka kapitálu. Na rozdíl od vzniku německých firem, které měly zaručeny dostatek investic do rozjezdu nové sladovny, byli čeští rolníci hnáni touhou o své vlastní továrně a následného zisku z ní. Zde nastával kámen úrazu celého procesu. Obdobně jako u českých rolníků, kteří se snažili o výstavbu českého rolnického cukrovaru, mnohdy právě tyto snahy hned ztroskotaly na otázce zajištění dostatečného množství základního kapitálu. Pokud se překonaly prvotní obtíže a cukrovar, případně sladovna vznikla, nastával problém s vyplácením dividend a následný krach či prodej právě německému podnikateli.

I přes tyto popsané obtíže, se kterými se sladovnický průmysl potýkal, mu nelze upřít vedle cukrovarnictví zcela zásadní vliv na rozvoj a industrializaci českých zemí v rámci monarchie a vliv na rozvoj vědních oborů v zemědělství, strojírenství, chemickém průmyslu, atd.

2. Region Vyškovsko v 19. století a první polovině 20. století

Region Vyškovsko leží téměř ve středu Moravy na rozhraní Dražanské vrchoviny, Litenčických vrchů a nížiny Hornomoravského úvalu při řece Hané na trati Brno – Přerov a poblíž silnice Brno – Olomouc, v nadmořské výšce 254 metrů (Nekuda, 1965, s. 45).

O jeho vývoji a změnách v 19. století neexistuje mnoho literatury. Kusé zmínky nacházíme v místopisech: Nekuda, V. Vyškovsko. Brno, 1965; Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Sv. 10, Okresy: Brno-město, Brno-venkov, Vyškov. Ostrava, 1986. Informace v místopisech se omezují pouze na strohá konstatování, že továrna zde byla od roku 1876, ale bližší informace o majitelích a fungování sladovny neuvádí. Souborná publikace pro tento region neexistuje, další zmínky nalézáme ve zprávách okresního vlastivědného muzea ve Vyškově z roku 1958. Bohužel vývoj je zde nastíněn velmi povrchně a nepřináší žádné nové informace.

Rozvoj dané oblasti se dá rozdělit na dvě etapy: první je od počátku 19. století až do 60. let 19. století; druhá od 60. let až do roku 1924, kdy se zde projevila pozemková reforma.

2.1 Hospodářský rozvoj

Členitost regionu se projevila na hospodářském vzestupu Vyškovska. Základem růstu byl textilní a zemědělský průmysl. Obce nacházející se na Dražanské vrchovině sehrály ve zdejších podmínkách podstatnou roli při vzniku a rozvoji textilní výroby. Nižší oblasti nacházející se na území Hané – Vyškov a Ivanovice na Hané se spolu se Slavkovem u Brna a Bučovicemi rozvinuly v agrární oblasti se sladovnamy a cukrovary. Textilní výroba od 60. let 19. století pomalu upadala, neboť rostoucí vliv Brna do širého okolí v podstatě

toto odvětví zlikvidoval, i když textilní továrna ve Vyškově existovala až do 20. let 20. století, kdy byla definitivně zrušena.⁵

2.1.1 1. polovina 19. století – 60. léta 19. století

V první polovině 19. století na území Vyškovska převažovala textilní výroba. Rozptýlená manufaktura sehrála ve zdejších podmínkách, především ve vyšších polohách Vyškovska (výběžky Dražanské vrchoviny), zcela podstatnou roli. Domácí řemeslníci z Ježkovic a Podomí vyráběli pro textilní průmyslníky v Brně, Boskovicích a Bučovicích, protože některé pracovní postupy jako barvení, apretura a z části tkaní se soustředily ve větších dílnách. Cechovní řemeslná výroba postupně upadala a měla jen malý podíl na celkové produkci, i když cechovní mistři měli valchu v Marchanicích.⁶ Tovární výroba měla své místo ve vyšších polohách Dražanské vrchoviny. Podniky produkovaly vlnu ze dvorů barona Mundyho, majitele drnovického a račického panství (Nekuda, 1965, s. 409). Postupem času chov ovcí ustával a továrny začaly přebírat produkci vlny upředené v Brně. Můžeme to považovat za příklad tzv. rozptýlené manufaktury, která se koncentrovala na obyvatele z Podomí, Krásenska, Ruprechtova, Ježkovic a dalších obcí Dražanské vrchoviny. Nejvyššího výrobního stupně v okrese dosáhly přádelny s textilkou na vyškovském předměstí⁷, proto největšího uplatnění ve Vyškově dosahovali soukeníci a tkalci.⁸ Z dřívějších dob byl patrný zemědělský ráz krajiny a nově vznikající mlýny, lihovary, pivovary ho jen potvrdily.⁹ Mezi Vyškovem a Pustiměří vzniklo pro potřeby pivovarů několik

---

⁵ Továrna Sigmunda Hofmanna po konci první světové války svoji činnost ukončila. Moravský zemský archiv v Brně, fond Krajský soud civilní, karton č. 799, inv. j. Jd VII 175.

⁶ Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna (dále jen SOkA Vyškov), fond Archiv města Vyškova, kniha 3.

⁷ Moravský zemský archiv v Brně (dále jen MZA Brno), fond Moravské místodržitelství (1628) 1786–1918, sign. 39. Srov.: Wolny, G.: Die Markgrafschaft Mähren. II. Band. 2. Abteilung. Brno 1846, s. 546. Textilka vznikla s největší pravděpodobností v roce 1840 na vyškovském předměstí v blízkosti řeky Hané (dnes Smetanovo nábřeží). Později nesla název Götzlova (od roku 1883), pak Hofmann-Mandler (1897–1906) a Hofmanova (od roku 1907).

⁸ Handbuch des Fabriks-, Handels- und Gewerbe=Standes im Bezirke der Brünnner Handels- und Gewerbe-Kammer. Brünn, 1852.

⁹ Tamtéž.

chmelnic.¹⁰ Průmysl keramický a chemický byl mladšího data.¹¹ Rozvoji průmyslu ve městě Vyškov napomohl i fakt, že ve 30. letech 19. století došlo ke zboření části městských hradeb, a město mohlo volně expandovat do okolí.¹² Do 60. let 19. století si tedy konkurovalo zemědělství s textilním průmyslem, který byl ovšem na útlumu. Převaha zemědělství jde ruku v ruce s podnikatelskými aktivitami německého obyvatelstva a šlechty. Z dalších jevů lze zmínit růst cihelen, jejichž výrobky – cihly, tašky a dlaždice stále více nacházely uplatnění v lidových stavbách po okolí. Arcibiskupská cihelna ve Vyškově byla jednou z největších v okolí (Wolny, 1846, s. 548).

Průmysl	Podniky	Počet r. 1826-1833	Počet r. 1843-45
	Mlýny	41	41
zemědělský	Pivovary	6	8
	Palírny	11	15
	Olejny	4	3
	přádelny a tkalcovny	2	6
textilní	tov. na stuhy	--	1
	Valchy	1	4
chemický	Draslovny	1	2
keramický	Cihelny	4	8
dřevařský	Pily	1	5

Tabulka 1 (Zdroj: Slezáček, 2009, s. 29)

¹⁰ Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc (dále jen ZA Opava – pobočka Olomouc), fond Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž, inv. j. 56162.

¹¹ Handbuch des Fabriks-, Handels- und Gewerbe-Standes im Bezirke der Brüner Handels- und Gewerbe-Kammer. Brünn, 1852.

¹² Vojtěch Procházka zmiňuje rok 1834, kdy město zbořilo část hradeb se dvěma vstupními branami – kroměřížskou a olomouckou. SOkA Vyškov, fond Pozůstalost Vojtěcha Procházky, karton č. 6, inv. j. 80.

2.1.2 60. léta 19. století – 20. léta 20. století

Konec 60. let a počátek 70. let 19. století završil vzestup potravinářského průmyslu díky založení tří podniků. Ve Vyškově v roce 1868 byl založen *Drnovický cukrovar* firmy *Offermann a spol.*, v jehož čele stála řada německých a židovských obchodníků a šlechticů z Brna.¹³ Nově založená společnost hanácká sladovna židovských podnikatelů *Gabriela Milchspeisera* a *Eduarda Katschera* roku 1871 si vybrala za sídlo taktéž Vyškov. Postupem doby se stále více rozrůstala a díky investici do stavby nové sladovny v Ivanovicích na Hané roku 1877 se zařadila mezi největší podniky na Moravě.¹⁴ Ve Slavkově u Brna založili roku 1872 rolnický cukrovar nesoucí název *Rolnická továrna na cukr a líc*. Po dvou letech, pod tlakem okolností, prodali rolníci svůj podnik německo-židovskému podnikateli *Heřmanu Redlichovi*.¹⁵ Území úrodné Hané tak bylo v rukou německo-židovského obyvatelstva.

Právě dokončená trať Brno – Přerov, otevřená roku 1869, přispěla k rozvoji regionu. Druhý železniční uzel představovala *vlárská dráha* směřující do Slavkova u Brna a Bučovic. Otevření obou tratí bylo pro drobné řemeslníky z řad tkalců a soukeníků likvidační. Jejich pracovní potenciál se stal zdrojem pro brněnské podniky, převážně textilních továren až do 20. let 20. století,¹⁶ kdy brněnský textilní průmysl pod tlakem vývoje na světových trzích utrpěl vážné škody. Obdobný osud potkal již zmíněnou textilní továrnu ve Vyškově. Její prostory zanedlouho zaplnila slibně se vyvíjející výroba radiopřijímačů *Ing. Březovského*. Bohužel nám z neznámých důvodů byla po pár letech ukončena.¹⁷

---

¹³ MZA Brno, fond Krajský soud civilní Brno, karton č. 825, inv. j. Sp II 59.

¹⁴ Před oficiálním vznikem firmy sladovali zmínění podnikatelé již dříve v panských sladovnách na okrese Vyškov, převážně v obcích – Pozoříce, Rousínov, Vyškov, Ivanovice na Hané. Více: MZA Brno, fond Krajský soud civilní, karton č. 829, inv. j. Sp III 40.

¹⁵ Nedostatečné zabezpečení kapitálu při stavbě cukrovaru (surovárna s rafinerií) a vidina rychlého zbohatnutí uvrhla rolníky do situace, kdy byli nuceni svůj podnik prodat. Více o rolnické otázce: Vilíkovský, 1936, s. 351, 369–372. Srov.: Janák, 2007, s. 358–367.

¹⁶ Statistik der Industrie des Bezirkes der Handels- und Gewerbe-Kammer in Brünn. Brünn, 1870, 1875, 1881, 1897.

¹⁷ Nepodařilo se dohledat informace k historii podniku v MZA Brno. O tom, že zde továrna existovala, přispěl fotografický materiál Muzea Vyškovska ve Vyškově.

Podniky v rukou německo-židovského obyvatelstva se ve městě Vyškov v průběhu následujících 30. let začaly podílet na podpoře německého ducha ovládajícího radnici. Peněžní pomoc směřovala na podporu a existenci německo-židovských spolků. V 90. letech 19. století se stupňoval proces boje o radnici ve Vyškově. Podniky často využívaly formu nátlaku vůči českému obyvatelstvu k diktování, koho mají volit, případně kam a do jaké školy mají posílat své děti. K podpoře českých obyvatel byly v roce 1892 založeny *Vyškovské noviny* a problematika ekonomického nátlaku v nich byla velmi probírána. S vydáváním českých novin ve Vyškově souvisí vznik a existence několika českých tiskáren – *Honova*, následně *Obzínova* a *Kusáková* (Mikulka, Procházka, 2000, s. 1–15). Proti nim stála jedna německá tiskárna – *Hayekova (Hájkova)*. Ke konci 90. let 19. století české obyvatelstvo sílilo po ekonomické stránce, především v počtu obchodníků a řemeslníků. Prosadit se z českých firem ve větším měřítku, jaké měl cukrovar či sladovna, se povedlo jen firmě *Josef Jung a spol.*, jež si pronajala od olomouckého arcibiskupství po firmě *Hanácká sladovna*, pivovar se sladovnou. I slibně započatá výroba benzinových motorů v roce 1903 (vyráběných speciálně pro mlýny) v Nosálovicích firmy *Ron & Štefek*,¹⁸ však nedosáhla většího významu. Svou existenci byla nucena ukončit až ve 30. letech 20. století. Zbývající nepodnikající české obyvatelstvo se uplatnilo jako zaměstnanci zmíněných továren. Když v roce 1903 došlo ke zvolení prvního českého starosty, tak se část německých a židovských obyvatel odhodlala k postupnému odchodu do větších německých a židovských center – Brna a Boskovic. Uměle držená německá převaha na radnici upadla. Zmiňme ještě, že ke konci 20. let 20. století se dokonce vyškovští Židé rozhodli odprodat synagogu na vyškovském náměstí českému muzejnímu spolku (Písař, 2009, s. 30).

Hospodářský vývoj byl velmi citelně ovlivněn první světovou válkou. Propad ve výrobě a možný krach zapříčinil nedostatek kvalifikovaných pracovních sil. Neutěšený stav překonal cukrovar se sladovnou vzájemnou pomocí, která byla stvrzena již před začátkem války.¹⁹ Veškerá produkce továren tehdy směřovala

---

¹⁸ K zániku firmy přispěly vyhocené vztahy majitelů Rona a Štefka. MZA Brno, fond Krajský soud civilní Brno 1850–1949 (1963), karton č. 41, inv. j. A I 319.

¹⁹ Došlo k tomu roku 1906. Více: MZA Brno, fond Krajský soud civilní Brno, karton č. 241, inv. j. C I 10.

jako proviant rakouské armádě. Ani první světová válka již nezměnila nic na tom, že se Vyškovsko stalo řepářským a obilným krajem.

3. Židovské obyvatelstvo Vyškovska

Většina území okresu byla osídlena českým obyvatelstvem. Německé obyvatelstvo bylo soustředěno v několika obcích v jižní části okresu v tzv. „vyškovském jazykovém ostrůvku (*Wischauer Sprachinsel*)“. Židovské obyvatelstvo mělo náboženské obce v několika větších městech na okrese. Žilo zde od časných dob (středověku) a ve svých rukou mělo obchodní a peněžní činnosti.

Snad nejvýznamnějšími židovskými obcemi na okrese z početního hlediska byly město Rousínov a Slavkov u Brna. Naopak svým významem je předčily židovské náboženské obce ve Vyškově a Ivanovicích na Hané. Vlastnictví cukrovaru a sladovny dávalo silnou převahu v hospodářském a národnostním boji ke konci 19. století. Počet židovského obyvatelstva byl během 19. století víceméně ustálen a nedocházelo k výraznému demografickému výkyvu. Klesající tendenci židovského obyvatelstva lze zaznamenat teprve po začátku 20. století, kdy došlo po prohraném národnostním boji spolu s německým obyvatelstvem k odchodu rodin do nedalekého Brna.

Židovské obyvatelstvo se během 2. poloviny 19. století silně zapsalo do historie regionu a v mnohém zapříčinilo jeho vzestup v oblasti zemědělské výroby. Zejména cukrovarnický a sladovnický průmysl v Ivanovicích na Hané, Vyškově a Slavkově vtisknul oblasti ryze zemědělský charakter přetrvávající až do dnešních dob.

3.1 Historie ivanovických židů

Nebudeme se zde zabývat historií židovského obyvatelstva od nejstarších dob, na to jsou jiné publikace (srov. Pěkný, 2001), ale zaměříme se na existenci židovské obce v Ivanovicích na Hané. Židovské osídlení je patrné již od počátku 14. století a do poloviny 17. století²⁰ se počet židovských obyvatel natolik rozrostl, že měli již vlastní modlitebnu (Palásek, 1998, s. 129).

Židé v 19. století byli již natolik ekonomicky i početně silní, že si v roce 1870 postavili vlastní školu (Zlámal, 1936, s. 53–58). Na její potřeby přispívali výlučně židé.²¹ O početnosti židovské komunity existují i další doklady, např. topografie:

²⁰ SOKA Vyškov, Archiv města Ivanovice na Hané, kniha 5, 62.

²¹ Tamtéž, karton č. 79, inv. j. 525.

Wolny, Brno, 1846, kdy Ivanovice měly v roce 1836 351 židovských obyvatel. Po roce 1848 nastává malý odliv do větších regionálních center jako Vyškov, případně Brno. Informace ze sčítání lidu v roce 1921 nabízejí následující zprávy: z celkového počtu 2916 obyvatel je už jen 78 židovských obyvatel.²² Nejvýznamnějším byl Artur Katscher, jako podílník a majitel hanácké sladovny.

Od poloviny 19. století židovské obyvatelstvo s německým postupně vstoupilo do národnostních bojů a stalo se tak odnoží germanizačního prvku ve městě. Se vznikem Československa však tyto projevy ustaly a stále více mladých židů se hlásí k českému národu. Někteří z nich bojovali v legiích, např. Alois Herrmann (Palásek, 1998, s. 131).²³ Smutný osud se začal naplňovat roku 1941, kdy se důsledně projeví rasistické zákony a židé z Ivanovic byli nuceni opustit své domovy a po odjezdu do Brna byly jejich životy ukončeny v Terezíně, Osvětimi, Treblince a dalších vyhlazovacích táborech.

---

²² Vlastivědná příručka soudního okresu vyškovského. Vyškov 1925, s. 100-101.

²³ Palásek, E.: Ivanovice na Hané (Z historie k současnosti). Ivanovice na Hané 1998, s. 131.

4. Hanácká sladovna v Ivanovicích na Hané

60. léta 19. století se pro region Vyškov a jeho okolí staly obdobím, kdy se zakládaly nové podniky v čele s cukrovary a sladovnou. Hanácká sladovna byla založena roku 1871 dvěma židovskými podnikateli: *Gabrielem Milchspeiserem* a *Eduardem Katscherem*. Jaké okolnosti a důvody je vedly k tomu, aby svoji továrnu na výrobu sladu založili právě v Ivanovicích na Hané, nevíme. Můžeme se jen domnívat, že oním rozhodujícím činitelem byla před pár lety dokončená výstavba železnice ve směru Brno – Přerov a dále fakt, že výhodné místo ve Vyškově poblíž železnice bylo již zastavěno cukrovarem firmy *Drnovický cukrovar Offermann a spol.* Ivanovice na Hané se tak jevily svojí výhodnou polohou v těsné blízkosti železnice a železniční stanice jako nejvýhodnější. Další z řady podpůrných faktorů umístění sladovny do Ivanovic sehrály podmínky úrodné Hané spolu s židovskou obcí mající nemalý vliv na život ve městě.

Název Hanácká sladovna uvedený v této práci je převzatý z názvu fondu uloženého v Moravském zemském archivu, jak bylo uvedeno v úvodu práce. Název firmy však nesl pojmenování podle jmen svých zakladatelů *Gabriela Milchspeisera* a *Eduarda A. Katschera*, a to od počátku vzniku firmy roku 1871 až do konce její existence roku 1942, kdy byla rodina Eduarda Katschera zavražděna v Osvětimi.

Nejdůležitějšími prameny vztahujícími se k historii firmy nalezneme v souborném fondu pod názvem *Hanácká sladovna a.s.* uloženém v Moravském zemském archivu v Brně (dále jen MZA Brno). Fond byl uspořádán v 60. letech 20. století a materiály dotýkající se starší historie firmy, především 19. století, se zde objevují velmi sporadicky a zmiňují se většinou o stavebním rozvoji sladovny. Dále byly použity materiály z fondu *Krajského soudu civilního Brno* a *Obchodní a živnostenská komora Brno*, aby alespoň z části pokryly mezery v počátcích vývoje firmy.

Ke zmapování vývoje a počátkům sladování firmou v daném regionu Vyškovska, jsme sáhli po aktovém materiálu uloženém ve Státním okresním archivu Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna, zejména po obecních archivech měst: Vyškov, Ivanovice na Hané, Rousínov a Pozořice. Informace obsažené v těchto fondech se omezují pouze na povolení o sladování firmou či stavebními povoleními.

Literatura, která by přispěla k popsání obecné historie firmy, dosud neexistuje, a proto se objevují jen kusé zmínky v místopisech: *Nekuda, Vyškovsko. Brno, 1965*; *Hosák, Historický místopis země moravskoslezské. Díl 3. Brněnský kraj. Brno, 1933*; *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Sv. 10. Okresy: Brno-město, Brno-venkov, Vyškov. Ostrava, 1986*. Informace obsažené v těchto místopisech jsou mnohdy strohé a obsahují jen základní informace k vlastníkům továrny a datují vznik samotného podniku bez doplňujících informací, např. kolik měla továrna zaměstnanců, jak se podnik rozvíjel. I publikace celonárodního charakteru z 30. let, kdy nebyla historie firmy z 19. století ještě tak vzdálena, se omezují jen na suché konstatování její existence (Zlámal, 1936, s. 99). Regionální literatura v podstatě přejímá informace obsažené v místopisech a dále jim nevěnuje pozornost (Hladký, 1929, s. 77–79). Soudobá literatura se spíše zaměřuje na dějiny prvorepublikové a 2. světovou válku a poválečný vývoj. Pokud již přece jenom přinese informace takového charakteru, které by přispěly k objasnění problematiky pátrání po podnikatelských aktivitách v regionu, objevují se zde nepřesné a často chybné historické omyly.²⁴

4.1 Počátky sladování Gabrielem Milchspeiserem a Eduardem Katscherem

Pátrání po historii firmy *Wischauer und Posořitzer Brauerei & Malzerzeugung Milchspeiser & Katscher* je velmi obtížné. Oficiální vznik akciové společnosti založené zmíněnými židovskými společníky je kladen do roku 1871.²⁵ V tomto se prameny a literatura, které zmiňují hanáckou sladovnu, neliší. Pravděpodobné ovšem je, že *Gabriel Milchspeiser* a *Eduard Katscher* se své profesi sladovníků začali věnovat dříve. Právě sladování na panských sladovnách v obcích Vyškov, Ivanovice na Hané, Rousínov, Pozořice i Mořice u Brna se staly pomyslným odrazovým můstkem ve sladařském oboru.²⁶

---

²⁴ Chybně uváděná jména, špatná datace založení podniků ve Vyškově a okolí, atd. Mikulka, Vyškov. Praha, 2009 ; Mikulka, Procházka, Knihtiskař a nakladatel František Obzina. Vyškov, 2000

²⁵ MZA Brno, Krajský soud civilní Brno, karton č. 829, inv. j. Sp III 40.

²⁶ Poukazují na to prameny uložené v MZA Brno a SOKA Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna. Počátky sladování spadají s velkou pravděpodobností dle materiálů do začátku 60. let 19. století.

V roce 1867 si oba dva pronajali arcibiskupský pivovar se sladovnou ve Vyškově a na přelomu 60. a 70. let přibrali k pronájmu i městský (měšťanský) pivovar se sladovnou na náměstí ve Vyškově. Ten od počátků sloužil spíše jako sklad a po vybudování sladovny v Ivanovicích zde výroba sladu skončila úplně.²⁷ Informace z pronájmu pivovarů v Ivanovicích na Hané a Pozořicích zcela chybí a ani se neobjevují v materiálech fondů těchto měst. Pravděpodobně však pivovary v Pozořicích a Mořicích sloužily spíše jako zásobárny a sklady v době kampaně a posléze byl slad exportován do Vyškova a od roku 1877 do Ivanovic na Hané.

V roce 1871 došlo k založení výše zmíněné společnosti (*Wischauer und Posořitzer Brauerei & Malzerzeugung Milchspeiser & Katscher*) a začaly se psát nové dějiny společnosti. Postupně se zaměřovali výlučně na sladování s cílem vývozu sladu za hranice. S tímto úmyslem byla postavena v roce 1877²⁸ nová sladovna v Ivanovicích na Hané, která se postupem doby zařadila mezi jednu z největších a nejlépe vybavených sladoven v monarchii, posléze v republice. I když bylo sladovnictví často zmítáno krizí, obdobně jako cukrovarnický průmysl, dokázali oba dva majitelé zvyšovat svoji produkci a začali rozšiřovat přistavováním dalších hvozdů nově vystavěnou ivanovickou sladovnu. Ostatní hospodaření v pronajatých sladovnách postupně přecházelo ve formu skladování hanáckého ječmene a jeho převoz do Ivanovic.²⁹ Sladovna v Ivanovicích měla po dokončení jeden hvozd³⁰ o výměře 35 čtverečních metrů a k tomu odpovídající plochu humna.³¹ Ke konci 70. let 19. století při dobrém odbytu sladu přibyl v roce 1878 druhý hvozd, v roce 1887 třetí, v roce 1889 čtvrtý, roku 1890 pátý a roku 1896 šestý hvozd včetně potřebných humen.³²

Rozšiřování provozu továrny v Ivanovicích na Hané sebou přinášelo zejména konflikty s místními obyvateli a od konce 80. let dostávalo i zcela nový nacionální rozměr včetně sociální problematiky.³³ Do sporů s místními se majitelé dostávali

---

²⁷ SOKA Vyškov, Archiv města Vyškova, kniha 3.

²⁸ SOKA Vyškov, Archiv města Ivanovice na Hané, karton č. 65, inv. j. 349. Dokončena byla již k roku 1876, ale oficiálně schválena až roku 1877. Již v roce 1876 se zde sladovnovalo v jednom hvozdě.

²⁹ Svědčí o tom četné zprávy z materiálů fondu Hanácké sladovny. MZA Brno, Hanácká sladovna a.s., Ivanovice na Hané 1876–1948 (dále jen Hanácká sladovna a.s.), karton č. 3, inv. j. 34.

³⁰ Postup ve sladovně – na máčírně se ječmen máčí, na humně klíčí a na hvozdě se vyklíčený ječmen suší.

³¹ MZA Brno, Hanácká sladovna a.s., karton č. 3, inv. j. 34-35.

³² Tamtéž.

³³ Více o nacionální a sociální problematice: Slezáček, Češi a Němci ve Vyškově v 19. a na počátku 20. století. (Diplomová práce) Olomouc, 2011, s. 78–83.

především snahou získat stálý přístup k místní vodě a pramenu v Rozkramech.³⁴ Důvodem nutnosti mít přístup k vodě je zejména nutnost namáčení obilí, kdy se odděluje dobré zrna od špatného (tzv. splavků). Máčení se provádělo ve štocích (kamenných náduvnících) a voda se v nich měnila dvakrát denně. Pak se zrna rozvezlo po humně do stejnoměrné vrstvy a dva až třikrát za den se přeorávalo (převracelo). Proto v roce 1884 chtěla firma vést vodu potrubím z vydatného pramene polní studánky nad tratí a továrnou v Rozkramech.³⁵ Okresní hejtmanský úřad za tímto účelem vydal povolení k 1. dubnu 1885.³⁶ Odpor ivanovických občanů byl natolik silný, že k provedení nedošlo a sladovna se musela spokojit s postupným budováním vlastních studní k zajištění dostatku vody.³⁷ Po technické stránce se majitelé snažili držet krok s dobou a již v roce 1888 byl v továrně v Ivanovicích nainstalován parní stroj s generátorem vyrábějící dostatečné množství elektrické energie pro provoz veškerých továrních objektů.³⁸ Stalo se tak 24 let před postavením ivanovické městské elektrárny.

Namáhavost lidské práce ve sladovně vyvolala v roce 1889 vlnu nevole mezi zaměstnanci. Dne 21. května stávkovalo 20 dělníků za půlhodinový odpočinek a obědovou pauzu ve sladovně. Vedení firmy nakonec tomuto požadavku zaměstnanců vyhovělo.³⁹ 90. léta 19. století se nesla v duchu rozvoje: přístavba sušírny roku 1892⁴⁰, stavba nového skladiště a sýpky o rok později.⁴¹ Slibný vývoj přerušil rozsáhlý požár v roce 1898, jenž nakonec přispěl k tomu, že se investovalo do instalace nového strojního vybavení, které zjednodušilo namáhavou lidskou práci.⁴²

Od počátků existence firmy směřovala většina produkce hanáckého sladu do zahraničí. Až na malé dodávky regionálním pivovarům směřovaly zásilky sladu do celého světa. Byly exportovány buď: v pytlích (produkce do evropských států – Německo, Lucembursko, Francie, Švýcarsko, Maďarsko.); v bednách vyráběných ve

---

³⁴ SOKA Vyškov, Archiv města Ivanovice na Hané, karton č. 65, inv. j. 363.

³⁵ SOKA Vyškov, Archiv města Ivanovice na Hané, karton č. 65, inv. j. 363. Jak uvádí Emil Palásek: „místo dodnes označuje v poli starý osamělý akát“. Cit.d.: Palásek, E.: Ivanovice na Hané. Z historie k současnosti. Ivanovice na Hané 1998, s. 77.

³⁶ MZA Brno, Krajský soud civilní Brno, karton č. 829, inv. j. Sp III 40.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ MZA Brno, Hanácká sladovna a.s., karton č. 3, inv. j. 35.

³⁹ MZA Brno, Moravské místodržitelství – presidium, Brno 1850–1918, karton č. 306, inv. j. 2440.

⁴⁰ SOKA Vyškov, Archiv města Ivanovice na Hané, karton č. 66, inv. j. 391

⁴¹ Tamtéž, inv. j. 399.

⁴² MZA Brno, Hanácká sladovna a.s., karton č. 3, inv. j. 35.

stolařské a zámečnické dílně při sladovně, bedny byly zevnitř vyplechovány a zataveny, aby při dlouhé cestě přes moře nedošlo ke znehodnocení obsahu. Později bedny nahradily pytle s polyetylenovými vložkami. Produkce v bednách směřovala na zámořské trhy v Jižní Americe (Brazílie, Argentina) a do Japonska přes přístav Terst.⁴³ Odvoz z expedice na nádraží obstarával koňský povoz. Všechny zásilky byly označeny firemní značkou: hanačka v kroji s nápisem HANAMALT dle návrhu akademického malíře Petra Pištělky ze Švábenic (Palásek, 1998, s. 77).

4.2 Vyškovsko – Ivanovické hanácké sladovny

Po smrti společníka Gabriela Milchspeisera v roce 1896, přešla veškerá aktiva na jeho manželku Terezu. Od té doby se faktickým ředitelem společnosti stal zmíněný Eduard Katscher, který rozhodoval o směru a vývoji ve firmě.⁴⁴ Byly připravovány také kroky k přeměně společnosti na *Vyškovsko – Ivanovické hanácké sladovny* a vstup nových společníků. Jednalo se především o majitele vyškovského cukrovaru Gustava Skutezkého st. Co však bylo za tímto vstupem a proč se tomu tak stalo, nevíme. Nutno však podotknout, že vyškovský cukrovar, jeden z největších pachtýřů na vyškovském okrese s rozsáhlým půdním fondem, jen přispěl k větší produkci ječmene.⁴⁵ Přes kusé informace a zprávy během probíhající první světové války navíc byla přidělena do ivanovické sladovny k sušení produkce cukrové řepy z vyškovského cukrovaru patřící firmě Drnovický cukrovar Offermann a spol.⁴⁶ Lze však předpokládat, že produkce hanáckého ječmene klesala a v továrně namísto mužů pracovaly ženy.⁴⁷ Chybějící produkci sladu se firma snažila nahrazovat sušením ovoce, kávových bobů, sušením cukrové řepy, atd.⁴⁸ Po ukončení první

---

⁴³ Tamtéž, karton č. 3, inv. j. 42–44.

⁴⁴ Provozním ředitelem továrny v Ivanovicích byl J. Hoffmann.

⁴⁵ Ve zprávách Obchodní a živnostenské komory Brno se v několika jejích zprávách píše o výhodnosti pěstování ječmene po cukrové řepě vzhledem ke kvalitě a výnosům z produkce hanáckého sladu. Více: MZA Brno, Obchodní a živnostenská komora Brno, Brno 1851–1949 (dále jen OŽK Brno), inv. j. 709 VIII 5a.

⁴⁶ Více o existenci cukrovaru a jeho aktivitách: Slezáček, Dějiny Drnovického cukrovaru Offermann & spol. (od založení podniku do roku 1924). (Bakalářská práce) Olomouc, 2008.

⁴⁷ Obdobně tomu bylo i ve vyškovském cukrovaře, kde kromě žen pracovali a váleční zajatci. Dokladem jsou zprávy z Compassů a Schematismů Rakousko-Uherska.

⁴⁸ MZA Brno, Obchodní a živnostenská komora Brno, Brno 1851–1949 (dále jen OŽK Brno), inv. j. 709 VIII 5a.

světové války, se produkce sladu navrátila k předválečnému stavu až k roku 1924.⁴⁹ Došlo také k rozšíření sortimentu: v roce 1924 byla zbudována pražirna a výroba byla již nastálo rozšířena o praženou žitnou kávu a karamelový slad pro výrobu tmavého piva.⁵⁰

Během 20. let došlo také k rozšíření zastupitelských míst po světě, přičemž nejdůležitější místa byla v Terstu a ve Švýcarsku. K expanzi došlo v jižní Americe a v zastoupení pro východní trhy. Byla zde citelná konkurence německého trhu, proti které se orientací na zámořské trhy majitelé snažili čelit vůči vzrůstající domácí (evropské) konkurenci.⁵¹

Od roku 1907 stál v čele firmy Jan Katscher, který převzal místo ředitele po svém otci Eduardovi. Syn Jana Katschera, Artur, se učil pivovarskému a sladařskému řemeslu na vyhlášené pivovarské škole ve *Weihenstephanu* v Bavorsku. Posléze svůj um rozvíjel na Technické univerzitě v Mnichově a od roku 1920 se podílel na chodu firmy. Rodina Katscherů bydlela od 80. let 19. století v rodinné vile nedaleko sladovny v Ivanovicích, kterou v roce 1939 byla nucena opustit a byl jí přidělen náhradní byt.⁵²

Slibný rozvoj firmy a konjunktura 20. let 20. století byly opět zpomaleny rozsáhlým požárem. 18. prosince 1927 ztěžoval hašení požáru velmi třeskatý mráz, který způsoboval zamrzání vody v hadicích a jejich praskání. Již počátkem roku 1928 došlo k opravě po ničivém požáru a ke zřízení nové čistírny skladu.⁵³ Další požár přišel 24. ledna 1939 a postihnul všechny sýpky, neboť se oheň podařilo lokalizovat až druhý den (Palásek, 1998, s. 78). Celá 30. léta 20. století byla náznakem úspěšného rozvoje, ovšem mezinárodní situace v polovině 30. let zaznamenala zcela jiný obrat. 11. října 1939 po obsazení Československa byla s okamžitou platností na židovský majetek uvalena nucená správa. Rodina Katscherů musela během roku 1939 opustit rodinnou vilu a dostala náhradní byt. Artur Katscher odešel z čela firmy a na její fungování dohlížel dosazený proněmecký správce Felix Prochaska (alias Proninger) a dva prokuristé německé národnosti ze současných zaměstnanců Berthold Kaupa a Otto Nesnidal, který svůj český původ skryl pod

---

⁴⁹ Tamtéž, Hanácká sladovna a.s., karton č. 18, inv. j. 125.

⁵⁰ Tamtéž, inv. j. 34.

⁵¹ Tamtéž, Hanácká sladovna a.s., karton č. 3, inv. j. 44.

⁵² Tamtéž, karton č. 32, inv. j. 187.

⁵³ Tamtéž, karton č. 71, inv. j. 335.

německým jménem Reinert.⁵⁴ Arizace zabaveného židovského majetku sladovny byla dovršena 8. listopadu 1940⁵⁵, kdy byla firma odprodána říšské *Akciové sladovně Landsberg*. Nový úřední název zněl *Hanna Malzfabrik, Aktiengesellschaft, Eiwanowitz in der Hanna*.⁵⁶

V době 2. světové války se zde kromě výroby sladu a sladové kávy přesoušely a uskladňovaly i jiné zemědělské výrobky, hlavně řepka a mák. Ty se staly hlavní příčinou obrovského požáru při prvním bombardování Ivanovic 28. dubna 1945, při němž shořely všechny střechy a dřevěné součásti půd včetně zásob na sýpkách.⁵⁷ Dne 8. května vypukl ve sladovně požár znovu, tentokrát v administrativní budově, kdy oheň zachvátil důležité firemní doklady. Vzniklo důvodné podezření, že oheň byl založen úmyslně (Palásek, 1998, s. 78).

10. května 1945 se správcem sladovny stal Eduard Franc a jeho zástupcem Josef Dvořák. Z továrního komplexu zůstaly ohořelé zdi a zaměstnanci se pustili do odklízení trosek. Pro obnovu sladovny nebyl dostatek stavebního materiálu a obnova započala až v srpnu 1945.⁵⁸ V červnu 1945 byla definitivně zvolena národní správa v čele se Zdeňkem Rosákem.⁵⁹ Za jeho vedení se započala obnova sladovny a již počátkem roku 1946 mohla být zahájena první poválečná kampaň. Při obnově sladovny vycházeli stavitelé z blízké polohy vlakového nádraží a zbudováním dopravníků na slad umožnili expedovat tuto surovinu přímo do vagónů. Rekonstrukce sladovny včetně její modernizace probíhala až do roku 1953.⁶⁰

---

⁵⁴ MZA Brno, Hanácká sladovna a.s., karton č. 32, inv. j. 187.

⁵⁵ Tamtéž, karton, č. 1, inv. j. 9.

⁵⁶ Tamtéž, OŽK Brno, inv. j. 349 III 1 f.

⁵⁷ Tamtéž, Krajský soud Brno, karton č. 98, inv. j. A VI 156.

⁵⁸ Tamtéž, s. 79.

⁵⁹ SOKA Vyškov, Archiv města Ivanovice na Hané, karton č. 79, inv. j. 524.

⁶⁰ MZA Brno, Hanácká sladovna a.s., karton č. 3, inv. j. 34-35.

5. Rodina Milchspeiserova

Rodina *Milchspeiserova* spjatá se sladovnickým průmyslem má bezesporu bohatou rodinou historií. Kořeny rodiny Milchspeiserovy jsou neodlučitelně spjaty se Slavkovem u Brna a posléze s Vyškovem, kam se *Gabriel Milchspeiser* na sklonku 60. let 19. století rozhodl odejít.⁶¹ Absence rodokmenu rodiny Milchspeiserovy nám znesnadňuje orientaci v mapování podnikatelských aktivit vybraných členů rodiny a také mnohdy v nepřehledných příbuzenských vztazích v propojení židovských rodin.

Kořeny rodiny Milchspeiserovy jsou neodlučitelně spjaty se Slavkovem u Brna. Ke konci 18. století se zde prokazatelně objevuje jméno Milchspeiser. Nejvýznamnější člen rodiny Gabriel Milchspeiser, který se proslavil v oboru sladovnictví, se narodil v roce 1829 ve Slavkově u Brna v rodině Arona Milchspeisera.⁶² Jaké byly jeho osudy do doby, než si pronajal v okrese Vyškov původně panské sladovny v Pozořicích, Rousínově, Ivanovicích na Hané, Mořicích a Vyškově, nevíme. Když se ke konci 60. let přestěhoval do Vyškova na předměstí, měl v pronájmu se svým společníkem Eduardem Katscherem jednak vyškovský arcibiskupský pivovar a městský pivovar včetně zmíněných panských sladoven.⁶³

Za svou manželku pojal Gabriel Milchspeiser Terezu Hamburgerovou, dceru významného člena podnikatelské rodiny Hamburgerových původem z Prostějova (Viktořík, 2007, s. 153–154). Ignác Hamburger spolu se svojí rodinou žil ve Vyškově a působil zde jako židovský osvětový činitel. Je připomínán v roce 1879, kdy zemřela jeho manželka Amálie.⁶⁴ Gabriel Milchspeiser byl až do své smrti 21. srpna 1896 aktivně činný převážně ve své firmě, spolcích a věnoval se jejich rozvoji, což dokazuje i stavba moderní sladovny v Ivanovicích na Hané v 70. letech 19. století. Vedle toho byl v roce 1878 zvolen prvním prezidentem spolku rakouských sladovníků (*Verein Österreichischer Malzfabrikanten*) ve Vídni.⁶⁵ V jeho čele se snažil prosazovat aktivní politiku vůči vzrůstajícímu vlivu německých sladovníků

---

⁶¹ Židovské muzeum v Praze. Židovská obec Vyškov, s. 3.

⁶² MZA Brno, Krajský soud civilní Brno, karton č. 829, inv. j. Sp III 40.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Židovské muzeum v Praze. Židovská obec Vyškov, s. 13.

⁶⁵ MZA Brno, Krajský soud civilní Brno, karton č. 829, inv. j. Sp III 40. Dále: Viktořík, 1998, s. 32-33.

a boj proti celní politice Německa. V 80. letech 19. století v duchu jeho myšlenek pokračoval Emanuel Proskowetz⁶⁶, který ho vystřídal v předsednické funkci.⁶⁷

Když v roce 1896 Gabriel Milchspeiser zemřel, přešly veškeré podíly ve firmě na jeho manželku Terezu. Ta až do své smrti v roce 1907 měla podíl ve firmě *Wischauer und Posořitzer Brauerei und Malzerzeugung in Wischau*.⁶⁸ Zemřela v době, kdy docházelo k vypořádávání vlastníků a ukončení existence této společnosti. Majetek tedy přešel na její dvě dcery Helenu Fialovou a Rosu (Sáru) Tachau. Obě dcery se po ukončení vypořádání majetku již nepodílely na další existenci a fungování nově vzniklé obchodní společnosti *Vyškovsko-Ivanovické Hanácké sladovny*.⁶⁹ O dalších osudech členů rodiny Milchspeiserových nemáme bohužel zpráv a objevují se jen sporadicky v archivních materiálech jednotlivých židovských náboženských obcí Vyškova.

K odkazu rodiny Milchspeiserových je nutno podotknout, že v letech 1902–1918 existovala nadace Gabriela Milchspeisera, ale jaký měla účel a k čemu byla primárně určena, nevíme. Zatím nebyly nalezeny archivní prameny, které by více objasnily existenci nadace.

---

⁶⁶ Předseda Obchodní a živnostenské komory v Olomouci, poslanec říšského sněmu ve Vídni a člen mnoha dalších významných rakouských spolků, a také ředitel vlastního cukrovaru v Kvasicích. Sňatkovou politikou provázán s rodinou Skutezkých z Vyškova.

⁶⁷ ZA Opava, Obchodní a živnostenská komora Olomouc, inv. j. 2565, 2895, 3013, 8482.

⁶⁸ MZA Brno, Krajský soud civilní Brno, karton č. 829, inv. j. Sp III 40.

⁶⁹ Tamtéž.

6. Rodina Katscherova

Katscherovi se zařadili mezi významné sladovníky na Moravě v druhé polovině 19. století a setrvali ve sladařském odvětví až do tragických událostí po vypuknutí 2. světové války. Členové této rodiny jsou spjati s regionem Vyškovsko a převážně městy Slavkov u Brna, Vyškov a Ivanovice na Hané, kde střídavě žili od konce 70. let 19. století. Bohužel i zde je absence rodokmenu překážkou v rozkrytí dalších vztahů mezi jednotlivými sladovnickými rodinami na Moravě.

Kořeny rodiny Katscherových opět najdeme v židovské obci ve Slavkově u Brna a jméno Katscher se zde objevuje ke konci 18. století. Eduard Abraham Katscher se narodil v roce 1834 a byl synem Wolfa Katschera ve Slavkově u Brna.⁷⁰ Matka Eduarda, Netta, pocházela z Prostějova, dalšího významného místa sladovnických podnikatelských aktivit židovského obyvatelstva.⁷¹ Čím se Eduard Katscher živil do doby, než si se svým společníkem a také švagrem Gabrielem Milchspeiserem pronajal v roce 1867 vyškovský arcibiskupský pivovar, jsme doposud z dostupných materiálů nezjistili. Eduard Katscher za svoji manželku pojal druhou dceru Ignáce Hamburgera, Fanny (Viktořík, 2007, s. 153–154). Syn Eduarda Katschera, Jan (Johann) Katscher, po smrti svého otce 25. ledna 1907 převzal veškeré jeho funkce a stal se ředitelem továrny v Ivanovicích na Hané.⁷² Rodina Katscherů byla od roku 1907 největším podílníkem ve firmě *Vyškovsko-Ivanovické Hanácké sladovny*, kde se již rýsovala spolupráce s dalším podnikatelem Gustavem Skutezkým starším, ředitelem a spolujednatelům vyškovského cukrovaru. Rodina Katscherů žila od počátku 80. let 19. století střídavě ve Slavkově u Brna a ve vile v Ivanovicích na Hané v blízkosti sladovny.

Existence sladovny vstupem silného společníka v osobě Gustava Skutezkého st. získala obrovskou oporu v půdním fondu cukrovaru a spojení střídavého pěstování hanáckého ječmene s cukrovou řepou na vlastních pozemcích cukrovaru jim zaručoval dostatek každoroční ječmenné produkce z oblasti Vyškovska. Do firmy postupně vstoupili i synové zmíněných majoritních podílníků. Syn Jana Katschera (narozen 18. dubna 1856), Arthur Katscher (narozen 8. dubna 1890), který

---

⁷⁰ Židovské muzeum v Praze. Židovská obec Vyškov, s. 13.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² MZA Brno, Krajský soud civilní Brno, karton č. 241, inv. j. C I 10.

byl již na počátku 20. let 20. století jmenován provozním ředitelem v ivanovické sladovně a postupně přebíral vedení firmy po svém otci.⁷³ Jan Katscher svého syna na práci ve sladovně dostatečně připravil, poslal ho na studia na *Technische Universität München*.⁷⁴ I když konjunktura ve 20. letech vybízela ke slibnému rozvoji firmy a rozšiřování sladovny, konec 30. let 20. století zasáhl do osudů rodiny Katscherových velmi tragicky.

Jan Katscher a jeho syn Arthur Katscher i s manželkou a dvěma dcerami (Marketa a Lisbeth) byli nejprve posláni z rasových důvodů do Terezína⁷⁵ a posléze transportem do polského Rejowiece⁷⁶, kde byli v roce 1942 zavražděni. Nikdo ze sladovnické větve rodiny Katscherových ze Slavkova u Brna nepřežil.

Nesmíme opomenout, že se rodina Katscherova, obdobně jako Milchspeiserova, snažila podporovat místní chudé ve Slavkově, Vyškově a dalších obcích Vyškovska. V letech 1907 – 1918 fungovaly dvě nadace: nadace Eduarda A. Katschera pro chudé a nadace Eduarda A. Katschera für Seelenheil.⁷⁷

---

⁷³ MZA Brno, Krajský soud civilní Brno, karton č. 98, inv. j. A VI 156.

⁷⁴ Více na: <http://portal.mytum.de> (stav ke dni: 30.5. 2012)

⁷⁵ Stalo se tak 4.4. 1942 transportem Ah, č. 110 z Brna do Terezína. Více: <http://www.holocaust.cz/de/victims/PERSON.ITI.1504036> (stav ke dni: 30.5. 2012)

⁷⁶ Transport Ap, č. 384 dne 18.4. 1942 z Terezína do polského Rejowiece. Více: <http://www.holocaust.cz/de/victims/PERSON.ITI.1504036> (stav ke dni: 30.5. 2012)

⁷⁷ Židovské muzeum v Praze. Židovská obec Vyškov, s. 6.

7. Využití tématu v pedagogické praxi

7.1 Teoretická struktura vyučovací hodiny

Procesy edukace jsou veškeré činnosti lidí, kdy dochází k přijímání informací nějakým subjektem, jemuž je předáván (exponován) nějakým způsobem určitý druh informace a to buď přímým či zprostředkovaným způsobem. Školská výuka je nejrozšířenějším typem edukačního procesu (Průcha, 2002, s. 65). Výuka je specifickým druhem lidské činnosti, která se opírá o vzájemnou interakci učitele a žáků s určitými cíly. Cílem edukačního procesu rozumíme zamýšlený a očekávaný výsledek, kam pedagog a žáci směřují.

Smyslem vzdělávání by se měl stát proces, kdy není důležité předat studentům základních či středních škol co největším počtem faktů a dat, ale vybavit je především systematickou a vyváženou strukturou znalostí a především je motivovat k rozvíjení získaných informací po celý život. S tím souvisí i neustálé poznávání historie v širším měřítku, ale i snaha získávat a obohacovat své vědomosti o regionu, kde se žák narodil. Mnohdy má student více znalostí o obecné historické rovině, nežli o regionu, kde vyrůstá, žije a studuje. A právě tomu nyní chceme věnovat několik poznámek, jak lze obohatit studentovy vědomosti, aby si později dokázal propojovat ony obecné historické znalosti na konkrétním příkladu svého vlastního regionu.

Nejdůležitější prvky při procesu edukace:

- stanovení cíle, cílů procesu učení
- obsah vybrané látky (učivo)
- kooperace učitele a žáků
- metody, didaktické prostředky a formy organizace
- podmínky, za kterých samotný proces edukace probíhá

Vyučovací hodina musí mít určitou strukturu, proto je průběh hodiny charakterizován určitým řádem v postupu učitele. Mluvíme o tzv. etapách vyučovací

hodiny, kdy má každá část specifické cíle (Skalková, 2007, s. 118). Obecně jsou vymezeny následující etapy (Skalková, 2007, s. 118–119):

1. Zahájení hodiny (organizační příprava, určení cílů a tématu hodiny, motivace studentů)
2. Zopakování probraného učiva spojené s kontrolou a hodnocením již získaných vědomostí
3. Probírání nové látky, získávání a objevování nových poznatků, informací, procesů a metod
4. Procvičování a opakování nového učiva včetně samostatného použití nabitých vědomostí
5. Přidělení domácích úkolů

Vyučovacími metodami můžeme rozumět specifické uspořádání činností učitele a studentů, které rozvíjí vzdělanostní profily žáků a jsou v souladu s danými výchovnými a vzdělávacími cíli (Skalková, 2007, s. 118–119).

Klasifikace vyučovacích metod (Vališová, 2007, s. 193–194):

- slovní metody
  - monologické (výklad, přednáška, vyprávění, instruktáž, vysvětlování)
  - dialogické (rozhovor, diskuze)
  - technika písemných prací
  - práce s učebnicí, textem
- názorně-demonstrační metody (pozorování předmětů a jevů, statická a dynamická projekce)
- praktické metody (pokusy, laboratorní práce, pracovní činnosti)

Co ovlivňuje volbu metody (Vališová, 2007, s. 195–200)?

- druh a stupeň vzdělávací instituce (typ školy)
- zákonitosti výchovně-vzdělávacích procesů
- charakter vědního oboru či učebního předmětu
- učební možnosti žáka
- vnější podmínky vyučovacího procesu

Charakteristika zvolených metod (Skalková, 2007, s. 232–234):

- cílem výkladu je objasnit studentům odborné termíny a poukázat na vztahy mezi nimi.
- ve výkladu se často používá metoda přednášky, která se liší od výkladu svojí strohostí. Zpravidla se využívá k postihnutí rozsáhlejších témat, kdy učitel umožňuje předat studentům informace, které by těžko získávali ze studijních pramenů. Tento druh metody předpokládá samostatnost žáků, kdy si dělají vlastní záznam. Je však rozdíl mezi středoškolskou a vysokoškolskou přednáškou. V dnešní době se stále častěji prosazují *interaktivní* přednášky, což umožňuje pedagogovi větší přímý kontakt se studenty.
- na rozdíl od přednášky, lze využít i metodu vyprávění, pro kterou je charakteristická konkrétnost, epičnost, do níž prostupuje živost a bohatost představ. U starších studentů je převážně určena k poučení o věcech ve sledu událostí a slouží jako metoda pomocná.
- k dalším možnostem, jak zpestřit výuku, lze využít metodu pódiové diskuze. Ta spočívá v tom, že pozvaní odborníci diskutují na dané téma či o určitém problému, při které jde o vyjasnění zvolené problematiky.
- zcela specifickou metodou demonstrace je *exkurze*. Je to jedna z názorně-demonstračních forem vyučování, jež je realizována mimo školní prostředí.

7.2 Praktické zpracování tématu pro výuku

Kapitola se věnuje využití zvoleného tématu bakalářské práce v rámci edukačního procesu pro studenty středních škol. Nabízí se hned několik možností, jak samotné téma využít:

1. využití k hospodářským dějinám a všeobecnému vývoji v 19. a 20. století v českých zemích a Československu s poukazem na osudy židovského obyvatelstva
2. regionální téma – židovské obyvatelstvo vyškovského regionu, zapomenuté stopy podnikatelských aktivit židovského obyvatelstva ve vyškovském okrese, osobnosti z řad židovského obyvatelstva

Příprava na vyučování ad 1.:

- cíle: seznámit studenty se základními poznatky, daty a historickým vývojem
- obsah: hospodářský vývoj v 19. století – vývoj v 19. století, procesy industrializace, průmyslové revoluce, agrární revoluce, vývoj v Habsburské monarchii, následně v Rakousko-Uhersku
- metody: přednáška, diskuze, písemná práce
didaktické prostředky – osnova v prezentaci na PC, fotografie, film
- podmínky: školní prostředí

Příprava je rozdělena do tří částí:

- 1. vyučovací hodina: přednáška ve třídě
  1. Zahájení vyučování, organizační přiblížení hodiny, jak dlouho se tématu budeme věnovat – 3 vyučovací hodiny, jak bude probíhat výuka v hodinách, cíl: získání informací o zvolené problematice, vytvoření vlastních otázek, shrnutí.
  2. Zjištění dosavadních znalostí o tématu prostřednictvím kladením otázek či rozhovoru.

3. Probírání učební látky, vysvětlení historického kontextu, konkretizace přednášky.
  4. Domácí úkol: např. Vyhledejte publikace k probírané látce. Zjistěte internetové zdroje věnující se problematice. Zopakování látky a příprava dotazů.
- 2. vyučovací hodina: diskuze s odborníkem ve třídě. Pozvání odborníka věnující se tématu hospodářských dějin 19. století (Otto Urban). Představení a uvedení vědce a umožnit tak žákům pokládat vlastní připravené dotazy formou dialogu a diskuze.
  - 3. vyučovací hodina: rozšíření probrané tematiky na okres Vyškov a přiblížení hospodářského rozvoje zvoleného regionu s cílem propojit získané informace obecně s již konkrétní situací v regionu v 19. století.

Příprava na vyučování ad 2.:

- cíle: seznámit studenty se základními poznatky, daty a historickým vývojem
  - obsah: dějiny židovského obyvatelstva na okrese Vyškov – historický vývoj, židovské památky a významní představitelé
  - metody: přednáška, diskuze, exkurze
- didaktické prostředky – osnova v prezentaci na PC, fotografie, film
- podmínky: školní prostředí, mimoškolní prostředí

Příprava je rozdělena do tří částí:

- 1. vyučovací hodina: přednáška ve třídě
1. Zahájení vyučování, organizační přiblížení hodiny, jak dlouho se tématu budeme věnovat – 2 vyučovací hodiny, jak bude probíhat výuka v hodinách, cíl: získání informací o zvolené problematice, vytvoření vlastních otázek, shrnutí

2. Zjištění dosavadních znalostí o tématu prostřednictvím kladením otázek či rozhovoru
  3. Probírání učební látky, vysvětlení historického kontextu, konkretizace přednášky
  4. Domácí úkol: např. Vyhledejte publikace k probírané látce. Zjistěte internetové zdroje věnující se problematice. Zopakování látky a příprava dotazů.
- 2. vyučovací hodina: diskuze s odborníkem ve třídě. Pozvání odborníka věnující se tématu Židů na Vyškovsku (Jaroslav Klenovský). Představení a uvedení badatele a umožnit tak žákům pokládat vlastní připravené dotazy formou dialogu a diskuze.
  - 3. vyučovací hodina: exkurze po židovských památkách ve vyškovském okrese. Žáci dostanou metodický list, který během exkurze postupně vyplní. Náplní budou židovské stavby ve Slavkově u Brna, Rousínově, Vyškově a Ivanovicích na Hané. Učitel doplní exkurzi o výklad k historii jednotlivým židovským obcím a stavbám v daných lokalitách.

Program exkurze:

1. židovská synagoga a židovský hřbitov ve Slavkově u Brna
2. židovská synagoga a židovský hřbitov v Rousínově
3. židovská synagoga a židovský hřbitov ve Vyškově
4. židovský hřbitov a hanácká sladovna v Ivanovicích na Hané

Metodický list

Odpovězte na zadané otázky jednoduše a výstižně.

Kde byste ve Slavkově našli pozůstatek židovského ghetta?

.....

Kde v Rousínově najdete židovský hřbitov?

.....

Kde se nachází židovská synagoga ve Vyškově?

.....

Kteří židovští podnikatelé nechali postavit sladovnu v Ivanovicích na Hané?

.....

Napište několik jmen významných židovských osobností vážících se k Vyškovu?

.....

Závěr

Tato studie se věnovala historii jedné z moravských sladovnických firem působících v regionu Vyškovsko. Dosud nezpracované dějiny jedné z významně se podílejících firem a jejích čelních představitelů v čele s Gabrielem Milchspeiserem a Eduardem Katscherem a jejich rodinami na vzrůstu a expanzi moravského sladovnického průmyslu u nás i ve světě se snaží přispět k dějinám regionálním i historii v obecné rovině.

Historie podnikatelských aktivit německého či německo-židovského obyvatelstva na území regionu Vyškovska zanechala nesmazatelnou stopu a do jisté míry ho i formovala a vtiskla mu převážně agrární ráz po druhou polovinu 19. století a po celé 20. století. I když jsme při zpracování tématu naráželi na řadu chybějících archivních pramenů, podařilo se nám podat ucelený přehled vývoje firmy v kontextu vývoje sladovnického průmyslu.

Zmínili jsme i pozapomenutou rodinnou historii dvou významných rodin Milchspeiserů a Katscherů, které byly sňatkovou politikou provázány s dalšími podnikatelskými sladovnickými rody z Prostějova a Olomouce. Sociální vazby jednotlivých členů rodin přesahují regionální úroveň a sahají až na vídeňskou politickou scénu 19. století a po vzniku Československa na zemskou úroveň. Pro rozvoj a vývoj firmy jsou tyto faktory velmi důležité a zasloužili se o to převážně Gabriel Milchspeiser, mužští členové rodiny Katscherových a Gustav Skutezký st.

Historie Hanácké sladovny se tedy neomezovala jen na samotné Ivanovice na Hané, jak může z názvu této práce vyplývat, ale pro její existenci bylo důležité mít plně fungující firemní agendu a zástupce v jednotlivých evropských i světových státech. Představitelé Hanácké sladovny museli reagovat na právě probíhající změny a procesy ve společnosti ke konci 19. století, stoupající nacionalizaci, ekonomický vzestup českého obyvatelstva a další faktory (sociální problematika, dělnictvo, atd.) ovlivňující její vývoj.

V metodické části jsme se zaměřili na využití tématu při vyučovacích hodinách. Cílem popisu obsahu hodin bylo vzbudit v žácích zájem o bohatou regionální historii, pátrání po osudech jednotlivých významných osobností regionu přesahující jeho rámec a zároveň tak na zvoleném příkladu ilustrovat historické procesy v 19.

a ve 20. století. Praktická část exkurze po památkách tak má umocnit představy o minulosti regionu a propojit tak výkladovou část teoretické hodiny s praktickými ukázkami historie v terénu.

Nabízí se další využití či obohacení dějin této továrny a jejích židovských představitelů převážně v rovině hospodářského rozvoje v 19. století, v sociální problematice 19. století (sňatková politika židovských rodin), podnikatelských aktivit židovského obyvatelstva a další zajímavá témata. Zatím však nebyly nalezeny takové materiály, které by rozšířily naše povědomí jedné z významných moravských sladovnických firem.

Zusammenfassung

Diese Studie beschäftigte sich mit der Geschichte einer aus mährischer Malzfirmen, die in der Region Vyškov wirkt. Bis jetzt nicht bearbeitende Geschichte einer bedeutend teilnehmenden Firma und ihrer Hauptvertreter in der Spitze mit Gabriele Milchspeiser und Eduard Katscher und seine Familie auf einem Aufstieg und einer Expansion mährischer Malzwirtschaft bei uns und auch in der Welt bemüht sich zu der Regionalgeschichte und zu der Geschichte in der allgemeinen Ebene beitragen.

Die Geschichte den Unternehmensaktivitäten von der deutschen oder der deutsch-jüdischen Bevölkerung hinterließ unauslöschliche Spur auf dem Gebiet Vyškovsko und man kann sagen, dass sie sie formuliert und einen agrarischen Charakter in der Zeit von der zweiten Hälfte 19. Jahrhundert bis Ende des 20. Jahrhunderts eindrückte. Obwohl wir bei der Bearbeitung dieses Thema die Schwierigkeiten wegen fehlender Archivquellen hatten, es ist uns gelungen, den kompletten Überblick von der Entwicklung der Firma im Kontext der Entwicklung der Malzindustrie zu erstatten.

Wir erwähnte auch die vergessene Geschichte der zwei bedeutenden Familien Milchspeiser und Katscher, die durch Heirat mit den nächsten unternehmerischen Malzstämmen aus Prostějov und Olomouc verbunden wurden. Die Sozialverbindung zwischen einzelnen Familienmitglied überragt die Regionalebene und reicht an politischer Wienerszene des 19. Jahrhunderts und nach der Entstehung der Tschechoslowakei reicht an der Landesebene. Für die Entwicklung einer Firma sind diese Faktoren sehr wichtig und dazu beitragen vor allem männliche Familienmitglied Katscher und Gustav Skutezký der Ältere. Die Geschichte der Hanácká Mälzerei beschränkte sich nicht nur auf Ivanovice na Hané, wie aus dieser Arbeit hervorgehen konnte, aber für ihre Existenz war wichtig vollfunktionierende Firmenagenda und die Handelsvertreter in einzelnen europäischen Staaten und Weltstaaten zu haben. Selbstverständlich Hanácká Mälzerei, beziehungsweise ihre Vertreter, mussten auf die verlaufende Änderungen und Prozessen in der Gesellschaft am Ende des 19. Jahrhunderts reagieren. Sie musste auch auf den steigenden Nationalismus und den ökonomischen Aufstieg der tschechischen

Bevölkerung reagieren und nächste Faktoren (Sozialproblematik, Arbeiterklasse), die ihre Entwicklung beeinflussen.

Nächste Nutzung oder Bereicherung der Geschichte von dieser Fabrik und ihrer jüdischen Vertreter bietet vor allem die Ebene der wirtschaftlichen Entwicklung im 19. Jahrhundert, danach noch die Sozialproblematik im 19. Jahrhundert (die Heiraten der Juden), die Unternehmensaktivitäten der jüdischen Bevölkerung, usw. Bis jetzt wurde kein solches Material gefunden, das unser Bewusstsein über diese bedeutende mährische Malzфирme erweitert.

Prameny a literatura

I. Prameny

a) Archivní

Moravský zemský archiv v Brně, Hanácká sladovna, a. s., Ivanovice na Hané, 1876 – 1948 (1949).

Moravský zemský archiv v Brně, Krajský soud civilní Brno, Brno, 1850 – 1949 (1963).

Moravský zemský archiv v Brně, Moravské místodržitelství – presidium, Brno, 1850 – 1918.

Moravský zemský archiv v Brně, Moravské místodržitelství, Brno, (1628) 1786 – 1918.

Moravský zemský archiv v Brně, Vyškovský cukrovar, a. s., Vyškov, 1868 – 1947 (1958).

Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna, Archiv města Vyškov, Vyškov, 1522 – 1945 (1949).

Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna, Archiv města

Ivanovice na Hané, Ivanovice na Hané, 1556 – 1945 (1957).

Moravský zemský archiv v Brně, Obchodní a živnostenská komora Brno, Brno, 1851 – 1949.

b) Tištěné

Neuster Schematismus der Herrschaften, Güter und Zuckerfabriken in Mähren. Brünn, 1884.

Neuster Schematismus der Herrschaften, Güter und Zuckerfabriken in Mähren und Schlesien. Brünn, 1887.

Neuster Schematismus der Herrschaften, Güter und Zuckerfabriken in Mähren und Schlesien. Brünn, 1893.

Neuster Schematismus der Herrschaften, Güter und Zuckerfabriken in Mähren und Schlesien. Brünn, 1896.

Neuster Schematismus der Herrschaften, Güter und Zuckerfabriken in Mähren und Schlesien. Brünn, 1899.

Neuster Schematismus der Herrschaften, Güter und Zuckerfabriken in Mähren und Schlesien. Brünn, 1903.

Neuster Schematismus der Herrschaften, Güter und Zuckerfabriken in Mähren und Schlesien. Brünn 1907.

Neuster Schematismus der Herrschaften, Güter und Zuckerfabriken in Mähren und Schlesien. Brünn, 1912.

Compass. Finanzielles Jahrbuch für Oesterreich – Ungarn 1901. I. Band. Wien, 1901.

Compass. Finanzielles Jahrbuch für Oesterreich – Ungarn 1905. II. Band. Wien, 1904.

Compass. Finanzielles Jahrbuch für Oesterreich – Ungarn 1913. III. Band. Wien, 1912.

Compass. Finanzielles Jahrbuch für Oesterreich – Ungarn 1914. I. Band. II. Band. III. Band. Wien, 1913.

Compass. Finanzielles Jahrbuch für Oesterreich – Ungarn 1915. I. Band. II. Band. Wien, 1914.

Compass. Finanzielles Jahrbuch für Oesterreich – Ungarn 1917. I. Band. II. Band. IV. Band. V. Band. Wien, 1916.

Compass. Finanzielles Jahrbuch für Oesterreich – Ungarn 1918. IV. Band. V. Band. Wien, 1917.

Katalog výstavy hospodářské, průmyslové a národopisné ve Vyškově r. 1902. Vyškov, 1902.

Skutezky, G. Der Landwirtschaftliche Betrieb der Drnowitzer Zuckerfabrik zu Wischau. Wien, 1906.

Wolny, G. Die Markgrafschaft Mähren. II. Band. 2.Abteilung. Brno, 1846.

c) Tisk

Vyškovské noviny. Ročník 1 – 35, 1892 – 1934.

Vyškovské noviny. Ročník 4, 5, 18, 1994 – 2007.

Vyškovský zpravodaj. 1991.

Zpravodaj města Vyškova. Ročník 21, 1997.

Zprávy vlastivědného muzea ve Vyškově. 1958, 1962.

II. Literatura

Albert, E. *Ekonomika moravského zemědělství v druhé polovině 19. století. 1. díl.* Praha, 1970.

Albert, E. *Ekonomika moravského zemědělství v druhé polovině 19. století. 2. díl.* Praha, 1970.

Bártek, F. *Olomouc: město i okres. Národohospodářská propagace Československa.* Brno, 1931.

Bezděková, H. *Z dějin podniků, továren a závodů v českých zemích. Výběrová bibliografie. 1. díl.* Praha, 1982.

- Bezděková, H. Z dějin podniků, továren a závodů v českých zemích. Výběrová bibliografie. 2. díl. Praha, 1984.
- Burian, V. Počátky železniční dopravy na Vyškovsku. Vyškov, 1962.
- Burian, V. Průmyslové podniky na Vyškovsku v první polovině 19. století. Vyškov, 1958.
- Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960. Svazek 10. Okresy: Brno-město, Brno-venkov, Vyškov. Ostrava, 1986.
- Hladký, F. Paměti města Ivanovic na Hané. Ivanovice na Hané, 1929.
- Hosák, L. Historický místopis země moravskoslezské. 3. díl. Brněnský kraj. Brno, 1933.
- Jakubec, I., Jindra, Z. Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace. Praha, 2006.
- Janák, J. Morava v národním a politickém ruchu 19. století. Brno, 2007.
- Janák, J. Vlastivěda moravská: země a lid: nová řada. Svazek 7. Dějiny Moravy. 3. díl / 1. Hospodářský rozmach Moravy 1740-1918. Brno, 1999.
- Jílek, F. Dějiny výrobních sil v české historické práci 1973. Praha, 1980.
- Jílek, F. Dějiny výrobních sil v české historické práci 1977. Praha, 1986.
- Kubíček, J. Bibliografie k dějinám průmyslových závodů v Jihomoravském kraji. Brno, 1966.
- Kuttelvašer, Z. Výběrová bibliografie dějin českého potravinářského průmyslu. Retrospektivní bibliografie potravinářské literatury v českých zemích do r. 1945. 1. díl. Praha, 1986.
- Myška, M. Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska. Ostrava, 2003.
- Nekuda, V. Vyškovsko. Brno, 1965.
- Palásek, E. Ivanovice na Hané. Z historie k současnosti. Ivanovice na Hané, 1998.

- Průcha, J. Moderní pedagogika. Praha, 2002.
- Průcha, V. Hospodářské a sociální dějiny ČSR 1918–1992. Praha, 2004.
- Skalková, J. Obecná didaktika. Praha, 2007.
- Slezáček, J. Češi a Němci ve Vyškově v 19. a na počátku 20. století. Diplomová práce. Olomouc, 2011.
- Slezáček, J. Dějiny Drnovického cukrovaru Offermann & spol. (od založení podniku do roku 1924). Bakalářská práce. Olomouc, 2008.
- Sturm, H. Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder. München, 1979 – 1985.
- Vališová, A. Pedagogika pro učitele, Praha, 2007.
- Viktořík, M. Osudy olomouckých sladoven a sladovnických firem v kontextu vývoje sladovnického průmyslu (od 60. let 19. století do roku 1948). Olomouc, 2007.
- Vilikovský, V. Dějiny zemědělského průmyslu v Československu. Praha, 1936.
- Vlastivědná příručka soudního okresu vyškovského. Vyškov, 1925.
- Zlámal, V. Vyškovsko, Národohospodářská propagace Československa. Řada A. Svazek XVI. Brno, 1936.

III. Ostatní

a) Muzea

Muzeum Vyškovska ve Vyškově. Fotoarchiv.

Židovské muzeum v Praze. Židovská obec Ivanovice na Hané.

Židovské muzeum v Praze. Židovská obec Vyškov.

b) Internet (stav ke dni: 30.5. 2012)

http://books.google.cz/books?id=PTge2ZQDkhQC&pg=PA339&lpg=PA339&dq=Milchspeiser+und+Katscher&source=bl&ots=OJ8cRhCVJG&sig=GORB_Q7xzn7We49bG1f0Bz-O8ks&hl=cs&ei=PXhoS4WRGpyMmwPHmYSyBg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1&ved=0CAcQ6AEwAA#v=onepage&q=Milchspeiser%20und%20Katscher&f=false

<http://portal.mytum.de>

<http://www.holocaust.cz/de/victims/PERSON.ITI.1504036>

<http://vyskovsky.denik.cz/publicistika/vzpominka-na-zidovske-obyvatele-ivanovic20090313.html>

<http://217.11.252.29/muzeum/main.php?sbf=T&link=zobraz1&mis=Ivanovice+na+Han%E9&id=43362&ex=1&start=>

Přílohy

Seznam obrazových příloh (většina pochází z propagačních materiálů sladovny):

Obrázek č. 1 – Obchodní známka firmy – návrh akademického malíře Pištělky

Obrázek č. 2 – Pohled na sladovnu v době založení

Obrázek č. 3 – Pohled na sladovnu v roce 1895

Obrázek č. 4 – Pohled na sladovnu od Vyškova

Obrázek č. 5 – Pracovníci v expedici sladovny

Obrázek č. 6 – Humna sladovny

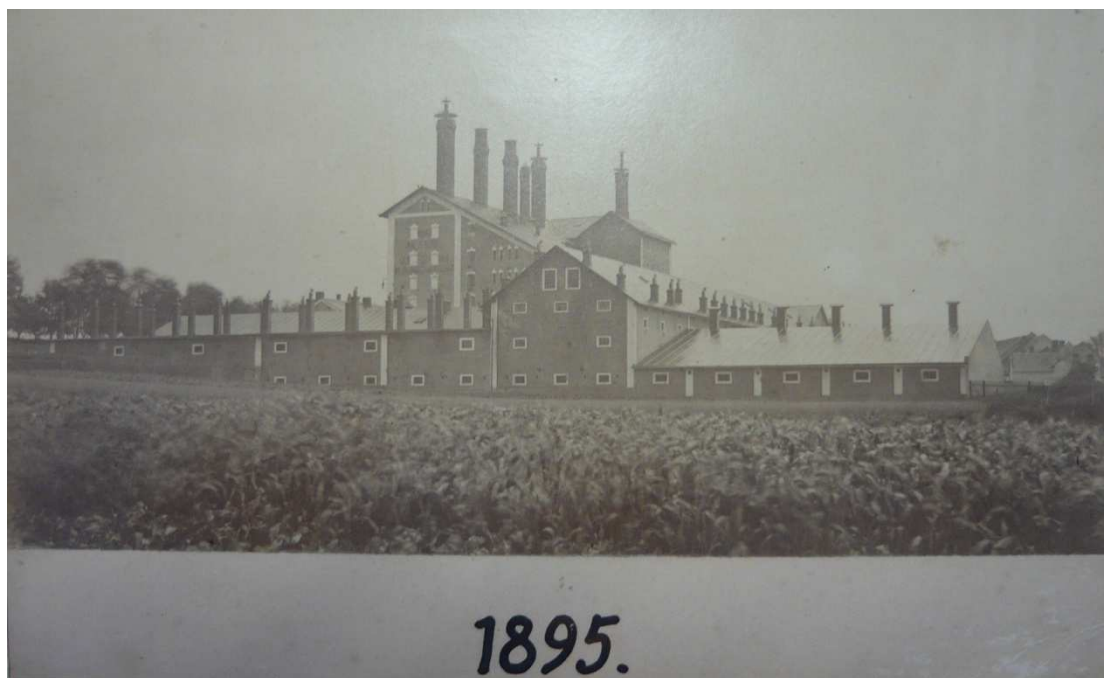
Obrázek č. 7 – Laboratoř sladovny

Obrázek 1

Obrázek 2

Obrázek 3

Obrázek 4

Obrázek 5

Obrázek 6

Obrázek 7

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Mgr. Jiří Slezáček
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Krákora
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Hanácká sladovna v Ivanovicích na Hané
Název v angličtině:	Haná Malt House in Ivanovice na Hané
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá historií sladovny v Ivanovicích na Hané. Neopomíjí i osudy dvou židovských podnikatelských rodin spojených s touto významnou sladovnou na Moravě.
Klíčová slova:	Ivanovice na Hané, hospodářství, sladovnictví, Milchspeiser, Katscher, Vyškov, sladovna, pivovar
Anotace v angličtině:	The diploma work deals with malting history. Haná Malt house in Ivanovice na Hané is one of the most malt houses in Moravia as know Haná Malt house Ivanovice na Hané. The work puts mind to history of Jewish owners – Gabriel Milchspeiser and Eduard A. Katscher.
Klíčová slova v angličtině:	Ivanovice na Hané, economy, malting, Milchspeiser, Katscher, Vyškov, malt house, brewery

Přílohy vázané v práci:	<p>Obrazová část:</p> <p>Obrázek č.1 – Obchodní známka firmy – návrh akademického malíře Pištělky</p> <p>Obrázek č.2 – Pohled na sladovnu v době založení</p> <p>Obrázek č.3 – Pohled na sladovnu v roce 1895</p> <p>Obrázek č. 4 – Pohled na sladovnu od Vyškova</p> <p>Obrázek č. 5 – Pracovníci v expedici sladovny</p> <p>Obrázek č. 6 – Humna sladovny</p> <p>Obrázek č. 7 – Laboratoř sladovny</p>
Rozsah práce:	51 stran
Jazyk práce:	Čeština